

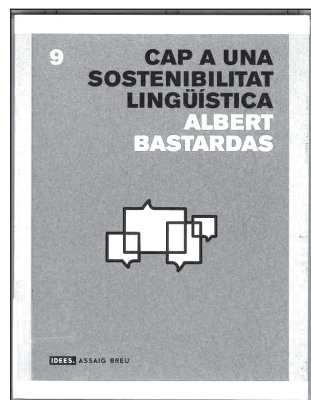
Llengua i Ús

Cap a una sostenibilitat lingüística

Albert Bastardas
Barcelona: Assaig Breu del
Centre d'Estudis de Temes
Contemporanis (CETC) & Angle
Editorial, 2005

Autora

Maria-Àngels Viladot
Universitat Oberta de Catalunya

Albert Bastardas realitza en el seu llibre *Cap a una sostenibilitat lingüística* una exploració de les teories i els conceptes d'altres disciplines per extreure'n idees útils per a la comprensió dels fenòmens sociolingüístics.

En aquest llibre l'analogia es realitza amb el concepte de sostenibilitat utilitzat per l'ecologia. El concepte de sostenibilitat pren empenta a final dels anys vuitanta com a síntesi entre el desenvolupament dels seixanta i la reacció que va provocar en els setanta amb la teoria del creixement zero. La sostenibilitat no renuncia al millorament material i econòmic però el condiona a una actitud de respecte cap al medi ambient, necessària per a la continuïtat d'aquest creixement.

Els estudis en el camp 'ecolingüístic' o de l'ecologia de les llengües, fins ara s'havien inspirat fonamentalment en la bioecologia i en la ideologia 'ecologista' (Mühlhäusler, 1995; Mufwene and Moshi, 1993). Però, en canvi, rarament s'havia parlat de 'sostenibilitat lingüística' (o gairebé mai). Les concepcions 'sostenibilistes', tot i que inspirades en l'ecologia general conceben un paradigma 'pràctic' -i, per tant, polític- i 'complex', en el sentit que no neguen d'entrada les necessitats de benestar 'material' dels humans, però intenten que aquestes necessitats no malmetin els ecosistemes fonamentals. Potser, doncs, el paradigma sostenibilista té uns objectius més 'polítics', en el sentit que no només fa crítica ideològica -que també en fa- sino que intenta 'dissenyar' com podria ser un futur que conciliés

progrés material i manteniment de la biosfera fonamental. Això, traslladat al camp lingüístic, pot ser, doncs, d'alguna manera una novetat (tot i que clarament enllaça amb el pensament sociolingüístic i glotopolític en general).

Albert Bastardas analitza, doncs, el terme «sostenibilitat» i ens presenta el seu aspecte de «síntesi de possibles contraris»; és a dir, la síntesi entre un millorament material i econòmic, i el manteniment d'un medi ambient apte per la continuïtat de l'espècie. Realitza una analogia en el pla sociolingüístic i ens presenta, d'una banda, l'expansió glotofàgica de les grans llengües i, d'altra banda, el manteniment i desenvolupament de la diversitat lingüística humana. Parafraçant Ramon Folch ens diu que la sostenibilitat lingüística fóra un procés de transformació gradual de l'actual model d'organització lingüística de l'espècie humana que tindrà l'objectiu d'evitar que la bilingüització o poliglòtització col·lectiva dels éssers humans comporti necessàriament l'abandonament de les llengües pròpies dels distints grups culturals.

Bastardas diu que un aspecte important del sostenibilisme és la seva concepció ecosistèmica dels fenòmens. Aplicat a la sociolingüística això vol dir que hem de considerar la llengua i el seu context com una unitat bàsica; és a dir, no podem estudiar la llengua sense tenir en compte el seu context. De manera que fer sostenible la llengua comportarà fer sostenible un ecosistema sociocultural; voldrà dir equilibrar una organització complexa en la qual la llengua tingui garantida una evolució consensuada. La sostenibilitat és, doncs, clarament ecosistèmica i dinàmica. Una llengua no és només la seva gramàtica o el seu lèxic sinó també cognició, interacció i identificació humanes. També la competència lingüística pot ser analitzada en el concepte d'ecosistema. Els ecosistemes admeten un màxim d'incorporació d'elements externs sense perdre l'equilibri; la superació d'aquest màxim podria fer desaparèixer

alguns dels elements propis, la qual cosa donaria lloc a una repercussió evolutiva important. De la mateixa manera els ecosistemes lingüístics poden registrar l'entrada d'un màxim d'elements lingüístics exògens sense trencar el seu equilibri ni posar en perill els elements propis. Bastardas menciona com a causes de ruptura històrica d'ecosistemes lingüístics les irrupcions migratòries i les integracions político-econòmiques.

Més endavant, analitza les situacions de bilingüisme i com aquestes situacions poden comportar l'extinció de la llengua més feble o, contràriament, el manteniment d'ambdues llengües; així, doncs, repassa el concepte de vitalitat etnolingüística (Viladot, 1993), el prestigi de la llengua, etc. per acabar preguntant-se com hauria d'ésser un multilingüisme sostenible. A partir d'aquí ens remet a la importància de les representacions subjectives de la realitat (és a dir, com les persones i els grups interpreten i integren subjectivament la realitat sociolingüística del propi grup i del grup forani). Ens diu que cal que la valoració del codi grupal d'origen sigui positiva (tant pel propi grup com pel grup de fora) per tal d'evitar una disminució d'ús de la llengua. També, en els casos en què no existeixi formalment un discurs negatiu, pot ser que les situacions demosociolingüístiques aboquin als parlants a abandonar, per motius pràctics, l'ús de la llengua pròpia.

Caldrà, doncs, fer-los-en conscients; això vol dir que convé que el grup que parla la llengua més feble s'adoni, prengui consciència, que la convergència lingüística devers el grup que parla la llengua amb més poder de comunicació mina profundament la llengua pròpia. Després diferencia el bilingüisme per contacte vertical (el que és fruit d'una integració territorial, política i econòmica), del bilingüisme per contacte horitzontal (el bilingüisme fruit del contacte entre les persones). Realitza una sèrie de recomanacions per tal que el bilingüisme no comporti

la desaparició de la llengua més feble i remarca la influència que té actualment la immigració en el bilingüisme horitzontal; ens avisa que gran part d'aquesta immigració és llatinoamericana (el castellà és la seva llengua habitual de comunicació, i molts d'ells parlen llengües indígenes) i aquest fenomen està fent aparèixer una consciència ètnica en els catalans on no n'hi havia o n'hi havia molt poca. La gestió de tot aquest procés representa un gran desafiament: de quina manera es poden evitar els conflictes i com podem propiciar una adaptació lingüística d'aquesta immigració a l'ecosistema lingüístic català?

Finalment, el professor Bastardas presenta la necessitat d'un nou pensament des de la complexitat que superi les antigues i irreconciliables (falses) disjuncions separadores i la tendència a la dicotomització i simplificació on les coses o són blanques o negres. El pensament des de la complexitat parteix de la noció simultània de la complementarietat antagonista, de la necessitat d'unir els termes contraris ja que la realitat és interdependent. Cita al pensador francès Edgar Morin autor entre altres llibres de *Introduction à la pensée complexe*

(Morin, 1992). Edgar Morin és un dels pensadors més significatius de finals del segle XX tant per les seves recerques sobre el significat del mètode com per la reflexió al voltant de la idea de «complexitat». El paradigma de la sostenibilitat lingüística és clarament acollit dins d'aquesta perspectiva de la complexitat.

L'estudi de la sociolingüística com un ecosistema ens ajuda a aconseguir aquest canvi de mentalitat; una nova manera de veure les coses que ens duu a un enfocament distint de la realitat sociolingüística ja que té en compte la creixent intercomunicació del món on el contacte entre les persones de països diversos i diferents i l'exposició a d'altres llengües també creixerà. Un llibre interessant que aborda els problemes del bilingüisme i de la sostenibilitat lingüística de les llengües minoritàries i minoritzades des d'un nou punt de mira que utilitza les analogies de l'ecologia i que es basa en el pensament d'Edgar Morin.

Referències

MORIN, Edgar (1992). *Introduction à la pensée complexe*. Paris: ESF.
MÜHLHÄUSLER, Peter (1995). *Linguistic ecology. Language change*

and linguistic imperialism in the Pacific Region. London: Routledge.

MUFWENE, Saliloko and MOSHI, Lioba (1993). *Topics in African Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.

VILADOT, Maria Àngels (1993): *Identitat i vitalitat lingüística dels Catalans*, Columna Editorial: Barcelona, 150 pàgines.

